

Nationale test er også for elever med særlige behov

AF KIRSTEN FRIIS, MA I SPECIALPÆDAGOGIK OG LÆRER, PROJEKTKONSULENT, NATIONALT VIDENCENTER FOR LÆSNING

Ekstra tid? Pauser? Oplæsning? Brug af ordbøger? Personlig støtte? Umiddelbart er det ikke ord, som forbindes med en test, men alligevel er det blot nogle af de hjælpemidler, som elever med særlige behov har ret til at bruge og skolen pligt til at stille til rådighed i forbindelse med deres besvarelse af de nationale test, da gennemførelse af testen skal afspejle hverdagens pædagogiske praksis. Hensigten i denne artikel er at give et overblik over disse hjælpemuligheder, så elever med særlige behov ikke klemmes, samt at vise, hvordan testen kan fungere som et evalueringsredskab.



En anderledes test

De omdiskuterede nationale test er vedtagne, og som udgangspunkt skal alle elever deltage i testene, herunder også elever med særlige behov for pædagogisk støtte i læsning. Nationalt Videncenter for Læsning har deltaget i en arbejdsgruppe under Skolestyrelsen sammen med repræsentanter fra Dansk Videncenter for Ordblindhed og Ordblindeforeningen. Arbejdsgruppen har udarbejdet en vejledning for, hvordan læreren pædagogisk kan tilgodese hver enkel elevs særlige behov i testsituationen, og hvordan testresultaterne kan anvendes i den efterfølgende undervisning og formidles til forældre. I skrivende stund er vejledningen ikke færdig; men den vil snart være at finde på Skolestyrelsens hjemmeside².

I mange kommuner er det efterhånden fast procedure at teste elevernes kompetencer inden for læsning, skrivning og stavning for at forebygge, at elever udvikler vanskeligheder vedrørende skriftsprogskompetencer. Oftest anvendes gruppeprøver, hvor en hel classes fx læseniveau screenes på 10-60 minutter. Disse prøver er 'på papir' og løses med (farve)blyanter og uden nogle hjælpemidler.

Har en elev et opmærksomhedskrævende resultat i en gruppeprøve, vil elevens (skrift)sproglige forudsætninger, kompetencer og potentialer sædvanligvis blive udredt ved hjælp af individuelle og diagnostiske prøver. Disse prøver er ligeledes papirbaserede og besvares ofte i dialog med en specialundervisningslærer, læsevejleder eller læsekonsulent. I princippet tillades ikke hjælpemidler, men nogle prøver er designet, så eleven gradvist tilbydes forskellige hjælpestrategier for at kunne besvare testen. Herigennem fås viden om, hvilke læringsveje og støtteformer eleven kan have gavn af i sin undervisning og i sit selvstændige arbejde.

Viser en elev sig at have særlige behov i et eller flere profilmråder i en national test i dansk/læsning, så er det naturligt at udrede elevens forudsætninger, kompetencer og potentialer nærmere ved hjælp af gruppe- eller/og individuelle og diagnostiske prøver.

De nationale test adskiller sig fra disse kendte test. De er it-baserede, adaptive og tillader anvendelse af alle hjælpemidler, som eleven benytter i sin undervisning. Umiddelbart er dette til elevens

fordel. Men det stiller krav til lærere og forældre om at medtænke og acceptere elevens daglige hjælpemidler som en naturlig og rimelig del af testsituationen. De gamle traditionelle prøveformer er desværre næsten fasttømrede i vores sjæl, så de nationale test er et brud, der vil noget. Et brud, som lærerteam og forældre må hjælpe hinanden med bevidst at fastholde.

Læsning indgår i alle fag

Læsning er en central kompetence i alle fag, og derfor skal de nationale test også planlægges, så eleven bruger sine nødvendige hjælpemidler til besvarelse af opgaverne i alle fag og ikke kun i testen dansk/læsning. Når testresultaterne skal vurderes, så inddrages det, i hvilken grad hjælpemidlerne har påvirket besvarelsen. Oftest vil hjælp til læsning af opgaver ikke påvirke besvarelsen på anden måde, end at eleven med særlige behov inden for læsning får en reel mulighed for at besvare opgaven³. De nationale test er således tilgængelige for elever med særlige behov for støtte i læsning.

Hvad testes i dansk/læsning?

Den nationale test for danskfaget kaldes dansk/læsning, da det fra politisk

hold er besluttet, at det kun er elevens læsefaglige kompetencer, som skal testes. Det er ikke et udtryk for, at disse kompetenceområder skal prioriteres højere i undervisningen end fagets øvrige områder. I dansk/læsning testes elevens sprogforståelse, afkodning og tekstforståelse. Disse fokuspunkter kaldes i testen profilmråder. Der udvikles test i dansk/læsning til 2., 4., 6. og 8. klassetrin.

Eleven vil blive præsenteret for opgaver, som tilfældigt kommer fra et af de tre

talt som forkerte, og prøven vil tilpasse sig et lettere niveau, da den er adaptiv. Elever må derfor opfordres til at gætte kvalificeret og kun i yderste nødstilfælde springe en enkelt opgave over. Det gælder i alle fag i de nationale test.

Som en form for fjerde dimension i testen i dansk/læsning indgår hastigheden. For elever med særlige behov for at anvende hjælpemidler må man se bort fra, hvor lang tid eleven har benyttet til testen, da det tager ekstra tid at anvende disse. For andre elever giver

ekstra tid.

Læreren må derfor aftale med eleven, hvilke hjælpemidler der er nødvendige, inden testen afholdes. Eleven skal selvfølgelig være fortrolig med og vant til at bruge disse hjælpemidler. Det er naturligvis ikke en hjælp pludselig at tilbyde nye hjælpemidler eller at overdyngne eleven med unødige hjælpemidler. De aftalte hjælpemidler bør noteres, så de kan inddrages i vurderingen af elevens testresultater. Elevens forældre skal informeres om præmisserne for testens afholdelse, herunder om brug af hjælpemidler og andre støttemuligheder.

Hjælpemidler indbygget i testen

Der er i selve testens konstruktion indbygget flere hjælpemuligheder, som eleven med særlige behov kan have gavn af.

Læreren kan følge elevernes arbejdsproces under testen på sin monitor. I starten vil alle elevens besvarelser være markeret med rødt, da der er løst for få opgaver til, at resultatet er validt. Når denne markering skifter til gul, er resultatet rimeligt validt, mens skiftet til grønt viser, at resultatet er validt. Det er vigtigt at holde øje med denne farvekodning, da eleven har mulighed for at holde en eller flere pauser, mens eleven arbejder i det røde eller gule felt. Pauserne kan være korte eller lange. En elev har måske bare brug for at trække frisk luft i fem minutter, mens en anden elev har brug for en længere pause, og derfor først vil fortsætte med testen næste dag. Hvis der af en eller anden grund vælges pause, når elevens besvarelse er i markeret grøn, vil testen blive afsluttet.

Testen er designet således, at den i princippet kan afvikles inden for 45 minutter; men den kan som nævnt godt strække sig over længere tid og flere dage, da der ud over pauser kan gives ekstra tid til testen. Den ekstra tid kan gives af flere omgange og ubegrænset. Det er vigtigt at vurdere, hvor meget tid det er rimeligt, at eleven bruger på en test. Farvemarkeringerne gør det muligt at afslutte testen på forskellige tids-



profilområder, og opgavens sværhedsgrad vil gradvist blive tilpasset elevens mestringsniveau. Når eleven har besvaret en opgave og trykket på 'videre' i programmet, kommer en ny opgave automatisk frem. Det er ikke muligt senere i testen at gå tilbage og rette et afgivet svar. Det må tydeligt indskræpes for alle. Det betyder, at testene bryder med arbejdsformer, som vi ofte anbefaler eleverne: at orientere sig i materialet og at springe svære opgaver over for så at vende tilbage til dem. Oversprungne/blanke opgaver bliver

hastigheden en pejling om, i hvilken grad elevens læsefærdigheder er automatiserede.

Tildeling af hjælpemidler

En elev med særlige behov har i forbindelse med de nationale test krav på at anvende de hjælpemidler, som eleven plejer at benytte i sine læringsprocesser, da elevens besvarelse skal afspejle hverdagens pædagogiske praksis⁴. Hjælpemidler skal forstås bredt og kan være såvel tekniske hjælpemidler, software, personlig assistance og/eller

punkter for eleverne. For en elev, som let bliver træt, vil det være en hjælp at afslutte testen, når elevens opgaveløsning bevæger sig ind i det grønne felt, selv om der endnu ikke er gået 45 minutter, eller at der er flere opgaver tilbage. Trætheden kan påvirke elevens koncentration, og derfor kan længere tid med opgaverne måske føre til flere fejl og dermed et ringere resultat i forhold til elevens præstationsniveau i faget eller fagområdet. For en anden elev, som arbejder meget langsomt, vil det måske være relevant at stoppe testen, selv om elevens besvarelse er i det gule felt.

Eleven kan desuden få hjælp til opgaveløsningen; det bør i så fald noteres, så det også inddrages i resultatvurderingen. Samtidig skal det nøje overvejes, hvor meget hjælp den enkelte elev har brug for. Det adaptive testdesign betyder, at hvis en elev svarer rigtigt på en opgave, så vil den næste opgave blive sværere; men hjælp til besvarelse kan give fx en meget nervøs eller usikker elev en god start. Det vil også støtte eleven, hvis eleven tidligere har prøvet den demotest, som i øjeblikket er tilgængelig. På et tidspunkt vil det desuden blive muligt at gennemføre den enkelte test op til tre gange i løbet af et skoleår, og det kan give eleven en tryghed og en støtte i opgaveløsningen, da eleven vil kunne genkende opgavetyperne. Den obligatoriske gennemførelse bliver mellem 1. februar og 30. maj.

Medtænk hjælpemidler i planlægningsfasen

Der er vide rammer for, hvordan de nationale test kan gennemføres, og derfor er det også muligt i planlægningen af testen at tænke elevens særlige behov ind, så eleven får de mest optimale arbejdsforhold under afvikling af testen. Det skal bl.a. besluttes, om testen gennemføres med en hel klasse, gruppevis eller for enkelte elever, og om flere lærere medvirker til testens gennemførelse. I alle klasser – såvel i klasser uden ekstra støtte som i klasser med støtte i klassen – kan det være en fordel, at der er en ekstra person til stede, som specifikt støtter elever med særlige behov, så de kan få hjælp, så snart behovet opstår. Det er selvfølgelig

en fordel, hvis de involverede lærere er en del af klasseteamet, da eleven vil være mere tryk, og da læreriagttagelserne lettere kan inddrages i teamets videre arbejde. De involverede lærere skal desuden have aftalt, hvordan hjælp og iagttagelser under testen noteres, og desuden tjekke, at evt. tekniske hjælpemidler fungerer sammen med den nationale test; måske er det en idé at aftale støtte fra skolens it-support. Hvis læreren på forhånd overvejer sine forventninger om, hvordan eleverne vil klare de enkelte profilområder inden for hvert fag, vil læreren lettere kunne sætte sig ind i den enkelte elevs behov for hjælp i selve testsituationen. Forventningerne skal både relateres til landsnormen for klassetrinnet og til den enkelte elevs udvikling. En sådan overvejelse vil desuden være med til at kvalificere og lette tolkningen af testresultaterne.

Oplæsning som hjælpemiddel i alle fag

En elev, som ikke mestrer at afkode tekst, kan have brug for at få dele af eller hele teksten læst op. Det gælder i testen dansk/læsning, men også i test i andre fag, hvis disse test skal fortælle noget om elevens faglige kompetencer i faget og ikke om manglende færdigheder i afkodning. Teksten kan læses op ved hjælp af et oplæsningsprogram (syntetisk tale) på en computer eller af en lærer, som er til stede under testen. Oplæsningsformen skal svare til den, som eleven tilbydes i undervisningen, så eleven er fortrolig med den.

Vær opmærksom på, at hjælp til oplæsning ikke kan anvendes i enkelte opgavetyper: Hverken maskinel eller menneskelig oplæsning kan anvendes på 'ordkædeopgaverne' inden for profilområdet afkodning i dansk/læsning, da opgaverne indtil videre er udformet, så de teknisk ikke kan læses på computeren, og da de mister deres værdi ved personlig oplæsning (det er nemlig umuligt at læse dem op uden samtidig at give svaret). Ved disse opgaver må eleven derfor anbefales at gætte kvalificeret eller svare blankt. Desuden kan tekst i indscannede illustrationer ikke læses op med elektroniske programmer; men forhåbentligt er det også kun et

overgangsfænomen. Eleven skal vide dette på forhånd, så eleven ikke bliver frustreret og tror, at 'teknikken' ikke virker – og lærere skal være klar til at læse tekst op i disse opgavetyper. Hjælp til oplæsning påvirker ikke testresultatet i dansk/læsning inden for profilområderne sprog- og tekstforståelse, men selvfølgelig testresultatet i profilområdet afkodning. Når oplæsning anvendes som hjælpemiddel, vurderer testen ikke elevens kompetencer inden for afkodning, men fortæller snarere, 'hvor dygtig eleven er til at anvende hjælpemidlet'.

Personlig hjælp

Antallet af lærere, som medvirker ved testen, må nøje overvejes i planlægningsfasen, for eleven med særlige behov kan have brug for mange former for personlig assistance. Eleven kan fx få hjælp til at orientere sig på opgavesiden eller guides i sin opgaveløsning. Den personlige hjælp kan også være, at læreren tildeler eleven en pause på det rette tidspunkt.

Eleven må og skal have hjælp til en test i det omfang, det er nødvendigt. Form og omfang af hjælp bør noteres og indgå i vurderingen af testresultaterne. Læreren skal derfor være meget bevidst om, hvorvidt der gives anden hjælp, samtidig med at tekst læses op, eller om det korrekte svar på en opgave nærmest lægges i munden på eleven.

Testresultater i praksis

Testen kategoriserer automatisk elevens besvarelse inden for hvert profilområde som under middel, middel eller over middel i forhold til en landsnorm, og den udformer en skrivelse med testresultatet til forældrene. Men en nøjere analyse af testresultaterne åbner for mere viden om den enkelte elevs kompetencer.

Overrasker en elevs resultat positivt eller negativt? Ved at gå elevens besvarelse igennem, fås nærmere viden om, hvilket fagligt stof eleven er sikker i, og om hvor eleven har huller. Læser eleven skønlitterære tekster bedre end fagtekster i profilområdet tekstforståelse? Behersker eleven navneord, udsagnsord, tillægsord, homonymer og faste

vendinger lige godt i profilområdet sprogforståelse? Er det kun ordkædeopgaverne, der ikke kan afkodes i profilområdet afkodning? Eller måske rejser elevens besvarelse helt andre spørgsmål. Testresultatet inden for et profilområde fortæller noget om en elev, men ses de tre profilområder som en helhed og medtænkes læsehastigheden fås en mere kompleks forståelse.

Ved således at tjekke elevens kompetencer nærmere kan læreren få en mere præcis viden og ideer til elevens undervisning den næste tid. Disse pædagogiske konsekvenser af testen og testresultatet skal desuden fremgå af elevens elevplan, og det være naturligt og gavnligt at præcisere elevens kompetencer.

Elevcases

I vejledningen på Skolestyrelsens hjemmeside findes flere eksempler på, hvordan en elevs testresultater kan læses og uddybes, hvilke pædagogiske konsekvenser testen kan give anledning til, og hvordan dette kan formuleres i elevplanen. Elevprofilerne er kun nogle få ud af mange mulige, så de er på ingen måde fyldestgørende; men de viser, hvordan testresultater og brug af hjælpemidler kan tolkes og anvendes pædagogisk i konkrete tilfælde. Samtidig giver disse elevprofiler ideer til, hvordan hjælpemidler til elever med særlige behov kan medtænkes i planlægningen af en kommende test.

Tag godt imod de nationale test

Bryd med gængs tænkning, og tilbyd eleverne de hjælpemidler, som eleverne har krav på og plejer at anvende, så gennemførelse af testen afspejler hverdagens pædagogiske praksis, og så elever med særlige behov ikke klemmes.

De nationale test er godt nok obligatoriske og har måske 'nogle skønhedspletter og begyndervanskeligheder'; men de er også et billigt pædagogisk evalueringsskredskab, som kan give lærerteamet overblik og indsigt i elevernes faglige kompetencer. Ved at analysere testresultater og medtænke disse og deres pædagogiske konsekvenser i den kommende undervisning og i elevplan-

erne, er de nationale test et nyttigt arbejdsredskab for lærerteamet. Få mere inspiration til, hvordan de nationale test kan opkvalificere pædagogisk praksis – også for elever med særlige behov inden for læsning – i vejledningen på Skolestyrelsens hjemmeside:
http://evaluering.uvm.dk/templates/velkomst_layout.jsf.

Noter:

¹ BEK nr. 1157 af 24/10/2006, § 6.

² http://evaluering.uvm.dk/templates/velkomst_layout.jsf

³ Testen i profilområdet Afkodning vil ikke vurdere elevens evne til at afkode tekst, men i stedet vurdere elevens måde at anvende hjælpemidlet på. Der må suppleres med andre test i afkodning.

⁴ BEK nr. 1157 af 24/10/2006, § 6.

⁵ http://evaluering.uvm.dk/templates/velkomst_layout.jsf

